

Dijana Vican
 Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru
 dvican@unizd.hr

PETAR LORINI – UČITELJ DJECE I NAUČITELJ PUKA

Pedagoško-andragoško djelovanje Petra Lorinija u ovom se radu obrađuje u razdoblju od 1868. do 1897. godine, sadržajnom analizom arhivske dokumentacije, njegovih radova koje je napisao tijekom formalne učiteljske službe u Salima na Dugom otoku. Kroz interpretaciju Lorinijevih govora, savjetodavnih tekstova i predavanja namijenjenih učiteljima i žiteljima, razvidno je koliko je kao učitelj bio suvremenik u području odgoja i obrazovanja u drugoj polovici 19. stoljeća, te koje misli vrijede i danas.

Interpretativno-eksplikativnom metodom misli Petra Lorinija podijeljene su strukturno u tri cjeline – reformiranje odgoja i škole sa znanstvenom utemeljenošću, povezivanje obitelji i škole za dobrobit djeteta kroz stalni stručni razvoj učitelja, te prosvjećivanje svih žitelja u životnoj zajednici s ciljem društvenog i gospodarskog razvoja i napretka životne zajednice.

Ključne riječi: Petar Lorini, učitelj u drugoj polovici 19. stoljeća, moralne vrijednosti i moralni odgoj, tečajevi za odrasle

Uvod

Postati učiteljem u drugoj polovici 19. stoljeća na prostoru Dalmacije značilo je završiti učiteljsku školu (tečaj) i obnašati službu po dekretu. Učiteljsku profesiju je Petar Lorini ostvario profesionalnom i životnom ispunjenošću koju obilježava duboka dvadesetdevetogodišnja posvećenost odgojnom, obrazovnom i prosvjetiteljskom radu (1868. – 1897.) kakvoj mnogi učitelji i poučavatelji streme, a rijetki uspijevaju pretvoriti profesiju u *poziv* s dubokim smislom za opće dobro svoje životne zajednice.

Sažet biografski opis Petra Lorinija nalazimo u dojmljivom rukopisu njegova krizmanog kumčeta Šime Grandova koji je napisan prigodom stogodišnjice Lorinijeva rođenja (Grandov, 1956.),¹ a najnoviji u Hrvatskom

¹ HR-DAZD-370 Obiteljski fond Petra Lorinija, Signatura 88, Tekst Šime Grandova u povodu stogodišnjice rođenja P. Lorinija 15. svibnja 1950.

Isti tekst istog autora pod naslovom *Petar Lorini* objavljen je u Zadarskoj reviji, 5 (1956.), 49-52.

biografskom leksikonu.² Rođen je u mjestu Sali na Dugom otoku; odgajan je u hrvatskoj, katoličkoj obitelji. Otac Trifun i majka Ankica bili su u mogućnosti školovati ga, jer su i sami potjecali iz višeg i bogatijeg društvenog sloja; bili su veleposjednici i bavili su se ribarskom djelatnošću. Lorini je nakon pučke škole pohađao školu realku na talijanskom jeziku, a učiteljsku školu završio je u Zadru u „glavnom muškom normalnom učilištu zadarskom“ (Zaninović, 1979., 241).

Učiteljsko službovanje vodilo ga je od Korčule do Kotora (1869. – 1897.), te od Kotora do Sali (1873.) (Petešić, 1973b, 16), njegova rodnog mjesta, malog i siromašnog kakva su bila brojna otočna mjesta.

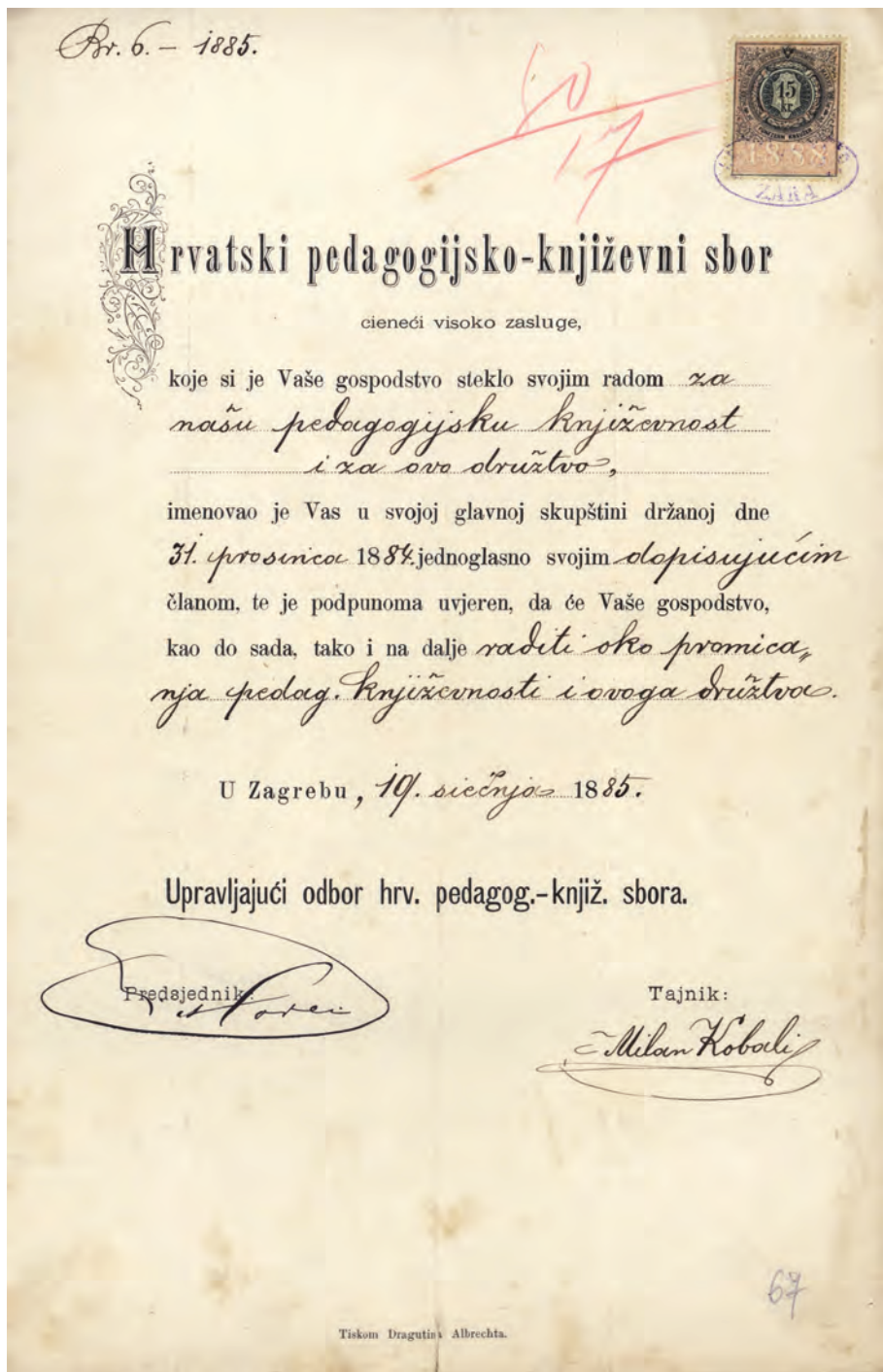
Posebnu strast Lorini je gajio prema ribarstvu. S jedne strane zato što su otoci bili njegovo životno okruženje, a s druge strane, zato što je kao dijete najviše vremena provodio s ribarima. Prosvjetiteljska klica Petra Lorinija nicala je očigledno još iz djetinjstva kad je Lorini provodio vrijeme s ribarima i kad je zorno upijao sve što ribari rade. Odrastao je s njima razvijajući poseban senzibilitet prema njima, uočavajući njihov trud koji ne iskoračuje iz siromaštva i zaostalosti. Pomorska vlada u Trstu imenovala ga je 1897. godine nadzornikom ribarstva za Dalmaciju, Istru i Trst. Ostavio je iza sebe objavljeni priručnik *Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskog mora*, objavljen u Beču 1903. godine, koji ni danas nije izgubio na značenju.

Međutim, Petar Lorini nije poznat samo u području pomorskog ribarstva. On je čovjek kojemu se pripisuju mnoge zasluge u odgoju i obrazovanju, stručnom razvoju učitelja, prosvjećivanju žitelja u mjestu Sali i širom Dalmacije. Upravno vijeće najveće strukovne asocijacije, Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, imenovalo ga je 1884. godine dopisnim članom radi promicanja pedagoške književnosti i promicanja društva.³ Povjerenikom Matice Hrvatske postao je 1886. godine kad se uočilo njegovo rodoljubno iskazivanje u školi i izvan škole (Petešić, 1973d, 16). Kao zapažen učitelj zbog svoga intenzivnog i širokog prosvjetno-pedagoškog djelovanja 1893. je unaprijeđen u učitelja vježbaonice pri učiteljskoj školi u Zadru.

² Pod inačicom Lorini Petar (Pietro), <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11960>

³ HR-DAZD-370 Obiteljski fond Petra Lorinija; Signatura 26, Imenovanje P. Lorinija dopisnim članom Hrvatskog pedagoško-književnog zbora 19. siječnja 1885.

Slika 1. Povelja o imenovanju Petra Lorinija dopisnim članom Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora (HR-DAZD-370, Kut. 1, Sign. 26)

Prepoznat kao dobar čovjek i duša sela, kako su ga zvali Saljani, 1877. godine postao je članom Povjerenstva javne dobrotvornosti, a godinu dana kasnije „pouzdanikom u posredničkom uredu za pokušaj pomirbe među parbacima“, općinskog pravnog tijela koje je bilo u funkciji pomirenja zavađenih mještana radi sprječavanja sudskih procesa i troškova (Petešić, 1973c, 16; Zaninović, 1979., 249). Jedan dio njegova iznimnog profesionalnog angažmana zasjenila je tematika ribarstva, a to je Lorinijevo pedagoško-andragoško djelovanje koje zavrjeđuje dublju interpretaciju, kako bi se pojasnio njegov ustrajan reformski duh u području odgoja i obrazovanja u turbulentnim povijesnim vremenima druge polovice 19. stoljeća na području Dalmacije.

Metodologija istraživanja pedagoško-andragoškog djelovanja Petra Lorinija

Analitičko-sadržajni istraživački okvir za obradu doprinosa Petra Lorinija izrađen je izdvajanjem njegovih izvornih tekstova o odgoju i obrazovanju djece te prosvjećivanju žitelja Sali na Dugom otoku, kao primarnih izvora sačuvanih u Državnom arhivu u Zadru, te članaka objavljenih u školskom časopisu „Zora“.⁴ U primarne izvore uvršteni su i tekstovi napisani o Lorinijevom prinosu u području odgoja i obrazovanja.

Cilj rada jest na temelju Lorinijevih rukopisa i objavljenih članaka prikazati, interpretirati i objasniti pedagoško-andragošku dimenziju Lorinijeva djelovanja, derivirajući obilježja *suvremenika* prije sto pedeset godina, kad je počeo svoje odgojno-prosvjetiteljsko djelovanje, a kojim je označio mjesto i vrijeme življenja sa širokom stručnom i društvenom jekom.

Sadržajnom analizom rukopisa i objavljenih tekstova identificirana je problematika kojom se Lorini profesionalno bavio te je podijeljena u četiri tematske cjeline. Prvu čini sažet opis društveno-političkog konteksta u kojemu je Lorini živio i radio. Drugu cjelinu čini Lorinijevo promišljanje odgoja i obrazovanja djece i pûka na temeljima suvremenih znanstvenih spoznaja; treću cjelinu čini njegovo nastojanje povezivanja obitelji i škole kroz posebnu posvećenost učiteljima; četvrtu cjelinu čini Lorinijev prosvjetiteljski i andragoški utjecaj na ribare i odrasle žitelje naselja Sali na Dugom otoku.

⁴ Školski časopis „Zora“ izlazio je dvaput mjesečno u Zadru od 1884. do 1889. godine. Časopis je donosio pedagoške aktualnosti, kao i stručne članke koje su objavljivali učitelji naprednih stručno-pedagoških i nastavnih znanja s ciljem razvoja prosvjete.

Društveno-politički kontekst kao poticaj Lorinijeva pedagoško-andragoškog rada

Lorini je poznao političke, gospodarske i društveno-kulturne (ne)prilike Dalmacije, a jednako je tako znao da se sva složenost tih (ne)prilika slama nad narodom. U Dalmaciji su u to vrijeme seljaci i težaci činili 90% stanovništva. Stanovništvo Dalmacije bilo je pogođeno lošim razvojem gospodarstva na kopnu i na moru. Favorizacija talijanskog jezika u školstvu i državnim upravama također je štetila raslojavanju viših slojeva društva od običnog puka (Vranješ-Šoljan, 2021., 106-119). Bilo je to vrijeme kada je neukost naroda pratila višestoljetna obespravljenost kroz različite utjecaje koji su dugotrajnom dominantnošću ostavili svoje tragove zapostavljanja ili izrabljivanja naroda (prvo pod mletačkom vlašću, zatim pod prvom austrijskom upravom, francuskom upravom, pa drugom austrijskom upravom). Ribarstvo u Dalmaciji postalo je obezvrijeđenom gospodarskom granom u odnosu na privilegirane strane, ponajprije talijanske ribare kojima su pogodovali oni koji su pisali zakone. Ribarstvo je gotovo iščezavalo, a s njime je nestajalo i zanimanje ribar (Županović, 1995., 11-47). Poljodjelstvo i ribarstvo bili su egzistencijalno uporište otočana. Međutim, nepismenost, neukost i nedovoljna osviještenost o uzrocima koji su ih doveli do razine preživljavanja obesnažila je otočane socijalno, psihološki i duhovno.

U to je vrijeme bila privilegija dobiti radno mjesto učitelja, biti državnim službenikom i imati državnu plaću. Lorini nije bio apolitičan. Bilo je to vrijeme političkih suprotstavljanja autonomaša i narodnjaka; prvih koji su htjeli autonomni status Dalmacije u Austriji (a među njima i mnogi s „pogledom“ na Italiju), a drugih koji su Dalmaciju vidjeli pripojenu Hrvatskoj. Lorinijeva orijentacija bila je narodnjačka i hrvatska, kao i njegovo zalaganje za uvođenje hrvatskog jezika u sve škole u Dalmaciji (Petešić, 1973a, 15). Namjera mu je bila uvjeriti žitelje Dugog otoka i cijele Dalmacije da im država želi dobro, dok je istodobno utjecao na državne reforme, dijelom u ribarstvu kao relevantnoj gospodarskoj djelatnosti, a dijelom u obrazovnoj reformi. Vjernu društvenu angažiranost iskazivao je ne samo kroz narodni pokret, nego kroz profesiju – aktivnim sudjelovanjem na konferencijama i skupovima, pisanjem referata, rasprava i savjetodavnih predavanja i govora (Zaninović, 1979.), budno prateći političke mijene.

Okruženje u kojemu je Lorini živio bio mu je poseban izazov za promišljanje kako odgoj i obrazovanje „usaditi“ kao vrijednosti svake osobe, time i cijele društvene zajednice. Imao je pred sobom stvarne životne sudbine,

borbu ljudi za голу egzistenciju. Svakodnevno ih je promatrao uviđajući razloge njihove oskudice. Još kao dječak pokazivao je poseban senzibilitet prema moru i ribarenju, prirodnom okruženju i društveno-političkim odnosima. Kako je stjecao formalnu izobrazbu, tako je sve jasnije sagledavao nazadnost otočana i žitelja Dalmacije, koji su bili pritiješnjeni društvenim nedaćama i nedarežljivom prirodom. Društvene nedaće proizlazile su iz njihove nemoći praćenja političkih, gospodarskih i društvenih promjena; ono što je pûku bilo sveto, superiorne političke elite nisu zapažale. Nedarežljivost prirode bila je razvidna kroz ograničene prirodne resurse krša s nedovoljnim količinama obradiva tla, što je u okolnostima zastarjele i loše organizirane poljoprivredne proizvodnje zasnovane na radno intenzivnoj obradi i uskom asortimanu poljodjelskih kultura ovisnih o varijabilnostima meteoroloških elemenata (posebno oborina) uzrokovalo propadanje poljodjelstva kao glavne gospodarske djelatnosti koja je bila temelj opskrbe lokalnog stanovništva hranom, ali i izvor zarade u rijetkim prigodama kada je bilo moguće plasirati eventualni višak proizvoda.

Lorini je bio svjestan da jedino obrazovan čovjek može uzeti sudbinu u svoje ruke i poboljšati je mijenjanjem svoje obespravljene pozicije u poziciju sudionika stvaranja boljih životnih uvjeta svojim obiteljima, te kreiranja vlastite povijesti. Jednako tako, Lorini je znao da se samo poučen i osposobljen pûk može oduprijeti onima koji vladaju. Budući da ciljevi odgoja nisu otrgnuti od povijesti i ambijenta u kojemu čovjek živi i da se čovjek formira u životnom i kulturnom okruženju, kulturni obol daje mu, prije svega, materinski jezik. S nemogućnošću korištenja hrvatskog jezika slama se tradicija i kultura naroda, a narod se stavlja u inferioran položaj. Otuda Lorinijevo zalaganje za uvođenje hrvatskog jezika u osnovno obrazovanje, kao i uviđanje potrebe za istodobnim prosvjećivanjem odraslih žitelja otoka, da osvijeste svoju ulogu u smislu ostvarenja obostranog interesa, svoga i svih ljudi u okruženju. Prosvjećivanje će pomoći narodu da ih se društveno ne izvlasti, jer duh obrazovanja ide s kulturnim duhom.

Znanstvena utemeljenost Lorinijeva pedagoško-andragoškog djelovanja

Petar Lorini je vjerovao u znanost koliko i u ljude. U njemu je bujalo istinsko htijenje da svojim sumještanima poboljša život, da im pomogne da iziđu iz bijede i postignu lakši život sebi i svojoj djeci. Znao je, također, da to svoje htijenje može postići jedino istodobnim djelovanjem na odgoj djece, ojačavanjem učiteljskog kadra u primjeni novih znanja, povezivanjem škole i obitelji, te prosvjećenjem i osposobljavanjem odraslog otočkog stanovništva u pravilnom ribarenju.

Svoja promišljanja o odgoju, obrazovanju, osposobljavanju i prosvjećenju odraslih Lorini je temeljio na pomnom promatranju obitelji, škole i životne zajednice, uviđajući koja im znanja i umijeća *zdravoslovja* i *čovjekoslovja* nedostaju, a koja bi snagom odgoja i djelovanjem na ljudski um i psihu (čuvstva) mogli iz naraštaja u naraštaj promijeniti, što bi značilo *zaboraviti vriednosti i moć čuvstava baštinjenih od naših starijih* (Lorini, 1884d, 97) i jednostranost odgoja, jer */.../ smo uzgajali i uzgajamo fizičnoga čovjeka ili /.../ smo uzgajali i uzgajamo pamet ljudsku* (Lorini, 1884d, 98) koja kad je odvojena od ljudskog duha rezultira */.../ pravom babilonijom u naših glavah* (Lorini, 1884e, 142). *Ljudski uzgoj*, smatra Lorini, pretpostavlja balansiranje razvoja svih područja čovjekove osobnosti – tjelesno-zdravstveno, intelektualno, duševno i moralno razvijanje dječje i učeničke znatiželje i interesa.

Lorini je studiozno čitao brojna djela značajnih europskih filozofa, pedagoga, sociologa i psihologa⁵, čije je misli sažimao u motivirajući savjet učiteljima: *Znajmo se spomenuti, da čovjek zdraviji, razumniji, moralniji, u boljem je položaju da se bori, da pobiedi, nego što bi bio čovjek manje zdrav, malo razuman i nemoralan* (Lorini, 1884d, 98).

Lorini nije bio običan učitelj. Za razliku od drugih učitelja, on je poznao strane jezike; govorio je talijanski, njemački, francuski i engleski. Njegova šira obitelj bila je povezana s uglednim i obrazovanim obiteljima u Italiji. Priskrbljivao je najsuvremenije znanstvene knjige o odgoju i obrazovanju, kao i članke i priručnike namijenjene prosvjetnim djelatnicima u Francuskoj, Italiji, Austriji i Njemačkoj.

⁵ Nadahnjivali su ga H. Spencer, J. F. Herbart, L. A. Komenski, J. H. Pestalozzi, A. Diesterweg, G. A. Lindner, A. Bain, J. J. Rousseau, i drugi teoretičari i praktičari koji su doprinosili reformi obrazovanja.

Budući da je pratio reformske procese u Europi u drugoj polovici 19. stoljeća, u njemu se budila velika želja za sustizanjem razvijenog svijeta.⁶

Bio je čovjek s posebnim empirijskim senzibilitetom, a istodobno sa senzibilitetom prema znanosti. Bio je svjestan da ljudi sapeti u golu egzistenciju ne vide širinu i dubinu problema u kojima se nalaze. I sami učitelji su potrebni novih znanja o poučavanju i odgajanju djece i odraslih, pa se njima obraćao na više načina: na stručnim konferencijama, objavljivanjem članaka u školskom časopisu *Zora*, te držanjem predavanja i govora.

Problemska pitanja predstavljala su tematsku okosnicu njegova funkcionalnog obrazlaganja: *Koja nam je sredstva upravljavati da se što više okoristimo naukom?* (Lorini, 1884b, 28); *Što pameću nazivamo?* (Lorini, 1885c, 146-147; Lorini 1885d, 153-154; Lorini 1885e, 162-163); *Kako će učitelj i izvan kazna, djecu priučavati školskom zaptu?*⁷; *Koja sredstva ima uporabiti učitelj da oplemeni djetinju ćud?*⁸; Da bi ojačao učitelje, pisao je govornim jezikom i postavljanjem pitanja: *Hoće li se moći doći do toga? A zašto ne? Ne izlazi li zar iz učione onaj, komu je jedan dan zasnovati obitelj?* (Lorini, 1885b, 66).

Pisanom i usmenom riječju poticao je učitelje na reformska djela u školama, a obitelji i odrasle žitelje na mijenjanje stavova o obrazovanju i mijenjanje njihova ponašanja. Lorini je ukazivao na vrijednost odgoja i knjige s posebnim pedagoško-psihološkim objašnjenjem. Njegovo pristupanje sadržaju knjige jest duboko pronicanje u znanstveni diskurs te misaono i logičko povezivanje svake misli s predznanjima auditorija i čitateljstva. Sposobnost argumentiranja nadograđivao je primjerima iz prakse. Govorio je i pisao o onim znanjima kojima ni danas teorije odgoja i obrazovanja ne bi proturiječile.

Promatranje i razmišljanje dva su umijeća koja je Lorini i sâm djelotvorno primjenjivao, pa je učiteljima ukazivao */.../ da sama knjiga slabo koristi onomu, koji se nije priučio motrenju i razmišljanju. /.../ rieči nisu nešto više od pukoga*

⁶ Francuska je 1881. godine reformirala odgojno-obrazovni sustav; uvela je obvezno i besplatno osnovno obrazovanje za svu djecu do 13. godine, a nastavni predmet koji je dobio mjesto u novom nastavnom programu jest moralni odgoj (nauk o moralu i građanske pouke). Austrija je također mijenjala zakone o školstvu (1867. i 1869.), te je 1870. donijela osuvremenjen dokument *Školski nastavni rad*, dok je Njemačka 1872. reformirala narodno obrazovanje donošenjem reformskog dokumenta pod naslovom *Naredbe o osnovnoj školi*, iz kojeg je slijedilo inoviranje nastavnog plana i programa (Zaninović, 1988., 214-220).

⁷ HR-DAZD-370 Obiteljski fond Petra Lorinija; Signatura 24, Govor za VII. učiteljsku skupštinu zadarskog i benkovačkog kotara, 1882.

⁸ HR-DAZD-370 Obiteljski fond Petra Lorinija; Signatura 22, Govor za VI. učiteljsku skupštinu zadarskog i benkovačkog kotara, 1880.

zveketanja glasova po suglasnicima. Ima ljudi, koji trkimice čitaju cio kakav znanstveni tekst, te misle, da su tim letičastim čitanjem i učili, dapače to sami izpovjedaju s tim se ponose. /.../ Um čovječji valja da opočine koliko treba na svakom pojedinom pojmu, da opočine naime sve dotle, dok ga razumije i probavi. /.../ a prosto čitanje nije nikad urodilo temeljitom, znanstvenom naobrazbom (Lorini, 1884b, 29).

S odmjerenom kritikom i neskrivenim zazorom prema hvalisavim znalcima isticao je pogreške u čitanju kazavši: *Valja znati kako nam je rabiti knjigu. Da naobrazba čovječja stoji u upravnom razmjeru sa brojem pročitanih knjiga, učeniji bi bio onaj, koji ih je pročitao više, što obično nije, pače kad i kad biva baš obratno (Lorini, 1884b, 29).*

Buđenje pozornosti učiteljima vezano za razvoj intelektualnih sposobnosti i intelektualnog rada i razvoja spoznajne (kognitivne) strane ličnosti Lorini je promišljao kroz potrebu razvoja kulture intelektualnog rada pravog učitelja. Svoje traganje za znanstvenom istinom nastojao je prenijeti na svakog učitelja detaljnim tumačenjem procesa učenja, kako bi učitelj primijenio zakonitosti učenja na sebi te ih prenio i u svoju poučavateljsku djelatnost. Proučavajući temeljne umne sposobnosti – razumijevanje, shvaćanje, razmatranje, analiziranje, sintetiziranje i druge, Lorini je apelirao: *Um čovječji valja da opočine koliko treba na svakom pojedinom pojmu, da opočine naime sve dotle, dok ga razumije i probavi. Tko brzo, brzo preleti očima kakvu knjigu, taj ne uči, taj samo čita; a prosto čitanje nije nikad urodilo temeljitom, znanstvenom naobrazbom (Lorini, 1884b, 29).* Razvidno je da je Lorini davao važnost razumijevanju koje pretpostavlja dublju umnu inkubaciju, razmatranje i shvaćanje te smislenu pojmovnu definiranost. Studioznim radom na tekstovima iz područja pedagogije i psihologije na živopisan je način prenosio učiteljima ljubav za znanošću, poučavanjem i učenjem obrazlažući potrebu */.../ da se mladež obikne pomnijivu razmatranju, traženju uzroka nekijih činjenica, koje spadaju u svakdanje izkustvo, iztraživanju logično-naravnoga veza, koji postoji među njimi, pa stopro onda da stane na znanstveni nauk. Svaki znanstveni tekst, to je uvijek sintesa raznih fakata i razmatranja. Tko nije kadar da prosudi tvrdnje i načela na kojih je osnovana jedna knjiga; tko ne zna lučiti podmjene i nagadjanja sa istine; tko nije dotle dopro, da razglaba misli spisatelja, da svoimi riečmi, bez mehaničnoga opetovanja, pripoviedi što je čitao; taj neka ne drži da je učio i dobro naučio (Lorini, 1884b, 29).*

Iz stila Lorinijeva pisanja i govorenja otkriva se primjetna energija i potpuna zaokupljenost poučavanjem i stalnim savjetovanjem učitelja, govorom i pisanom riječju, kako bi pounutrio znanstvene istine u umove učitelja i probudio njihovu svijest o potrebi mijenjanja njihovih pristupa učiteljskoj djelatnosti, te prenašanja tih znanja i umijeća svakom djetetu.

Lorini je znao da će, ako osvijesti učitelje i produbi njihovo znanje, povećati mogućnosti ostvarenja onih odgojnih ciljeva u koje je duboko vjerovao. A vjerovao je da svako dijete i mladu osobu kroz školovanje (*učionu*) treba osposobiti za samoobrazovanje (*samouku*), jer *samouka je jedina kadra izkorijeniti okorjele predsude, oplemeniti čuvstvo, preinačiti život mladića i čovjeka. /.../ Ona se ne ograničuje – kako mnogi misle – na čitanje knjiga, već svoj upliv proteže na navadu motrenja* (Lorini, 1884a, 22), stalno i pozorno promatranje, uviđanje situacija iz životne stvarnosti, promišljanje o uzrocima i posljedicama tih situacija; *na razgovor s učenim svietom* (Lorini, 1884a, 22) kako bi s distancom mogli razmatrati probleme vlastitog okruženja i saznavati mogućnosti rješenja s onima koji znaju više; *na duboko razmatranje ljudih, stvari, pojava i događaja – rieču svega, što svaki čas možemo vidjeti, čuti, osjetiti* (Lorini, 1884a, 22). Lorini je doslovce otvarao umove učitelja pozivajući ih da sve što uče primaju refleksivno, koristeći pritom sva osjetila u svom životnom okruženju, jer *ta samouka, ostaje li u stegnutih granicah, vriedi posve malo, dokaz nam je svakdanje iskustvo* (Lorini, 1884a, 22). Njegova vjera u znanost nije bila iz pukog uvjerenja da je znanost napredna, nego rezultat njegova dubokog promišljanja o znanstvenim saznanjima i osobnoj osviještenosti dubokim promišljanjem koliko znanost doprinosi društveno-gospodarskom razvoju susjednih zemalja i koliko se znanost prakticira u odgoju i obrazovanju, osobito u saznanju i osviještenosti da je svako ljudsko pitanje *znanstveno obzorje koje se /.../ na desno i lievo razširilo* (Lorini, 1884a, 22).

Lorini se nije pokazao samo kao vrstan pedagog ističući važnost strpljenja (*uztrpljenosti*) učitelja, temeljne odlike učiteljske profesije (*glavno svojstvo izvrsna uzgojitelja*), nego i kao dubok poznavatelj didaktičko-metodičkih načela. Savjetovao je učiteljima, primjerice, načelo postupnosti (*... treba započeti elementarnimi knjigami...; ... razvijanje misli biva koncentrično...*). Upozoravao je na načelo sustavnosti koje učitelji zanemaruju zbog nerazumijevanja onoga što bi trebalo biti elementarno, opće obrazovanje, nego im je */.../ glava uvijek puna zamršenih pojmova*, aludirajući na one učitelje, koji se ne mogu nikad pohvaliti *tačnim, bistrim, opredjeljenim znanjem* (Lorini, 1884c, 37).

Lorini je upozoravao učitelje, pismene i nepismene žitelje na odgojne pogreške koje proizlaze iz drugih temeljnih zabluda učitelja i roditelja (Lorini, 1881a; Lorini, 1881b; Lorini, 1881c). Prva se odnosi na nedovoljno promišljanje i nedovoljnu osviještenost o krajnjem cilju odgoja (*zadnjim, pravim ciljem uzgoja*), a to su *plemenitost i dostojanstvo* koji čovjeka razlikuju od životinje. Druga zabluda odnosi se na uvjerenje da je učen čovjek koji ima razvijene umne sposobnosti, ali moralno hendikepiran, sa zanemarenim

karakternim odlikama *dieteta* i *pitomca*. S takvim pristupom obitelj i škola formiraju djecu koja neće shvaćati vrijednost rada (*najugodniju nasladu*), niti će znati biti usmjereni jedni na druge trpljenjem jednih za druge, jer *miešaju pouku s uzgojem, /.../ jer gledaju da natrpaju u glavu pitomca mnoštvo stvari, koje da tobože rese um, da se u razgovoru pitomac uzmogne činiti kao čovjek učen* (Lorini, 1881a, 1). Život u zajednici (*zadruzi*) nijedan čovjek ne može zaobići. Stoga poučavanje pretpostavlja i odgajanje moralnih, čudorednih osoba koje će se prepoznavati u odlikama nesebičnosti, požrtvovnosti za drugoga. *Da ga tobože učine sretnim, uzkraćuju mu najugodniju nasladu, što no je živjeti da radi i, do potrebe, da trpi za drugoga. Čine ga čovjekom nenasnim prama svakomu, a ne misle na čemer, koji mu pripravlja, i koji će morati piti u društvu drugih sebičnjaka, s kojim mu je jamačno živjeti*, poučava Lorini (1881a, 1).

Lorinijeve pedagoške misli o povezivanju obitelji i škole

Uzajamnost djelovanja obitelji i škole bila je na niskoj razini. Drugih relevantnih čimbenika nije ni bilo. Dubina Lorinijeva promišljanja o odgoju prepoznatljiva je u objašnjavanju potrebe povezivanja obitelji i škole (*učione*), tih *svetišta gdje čovjek postaje čovjekom i građaninom*, ali samo onda kada su skladne u odgojnim ciljevima i razvojnim očekivanjima djece. S posebnim suosjećanjem Lorini je promatrao saljske obitelji, kao i obitelji u širem okruženju, potanko uspoređujući njihovu odgojnu praksu s odgojnim idealom da djecu */.../ uspoznađu s krjepošću, te da ju dovedu do toga da ljube krjepost i da ju u djelo stavljaju* (Lorini, 1885a, 57). Lorini je bio svjestan da životna zajednica koju obitelji dijele na području otoka neće napredovati ako se svi žitelji ne osvijeste o potrebi učenja i dok ne budu osvješteniji glede vrijednosti odgoja i obrazovanja kao općeg dobra. Znao je, također, da bez uključivanja djece u škole i bez promjene odgoja u obitelji neće biti moguće izići iz siromaštva i obespravljenosti, zbog čega *rad uzgojitelja postaje velikom potrebom, pravom neobudnošću; bez toga rada nema u zadruzi moralnosti nit uljudbe* (Lorini, 1885a, 57). Svoje čvrsto uvjerenje da su odgoj i obrazovanje spas naroda i države Lorini je kazao riječima: *Učiona je vitica, koja spaja pojedinca sa ljudstvom, jer, otrešav ga njegova neznanstva, otvara mu pred oči širok visokom misli, podiže ga sa niskoga mjesta gdje ga tvar prikovana drži, te mu čini da leti po bezkrajnim predielima pojma; kaziva mu uzvišeni cilj kom ima da smjera; iztrgava iz njega sebičnost, dok mu udahnjiva duh požrtvovanja za obće dobro* (Lorini, 1885a, 57).

Lorini je uočavao otpor roditelja prema školi i državnom obrazovanju i u tome da je učiona roditeljima *deveta briga*; da popuštaju državnom zahtjevu

da se djeca uključe u školu samo da ne plate kaznu (*da izbjegnju globi*); da se roditelji ne susprežu odbojnosti prema takvom zakonu niti kletve na *obstojeće ustanove* niti proklinjanja *biednog učitelja*. Obitelj je podcjenjivala učionu, a vodila se uvredljivom odlukom da treba */.../ prišiti po koju krpicu učitelju, porugljivo oponašati mu glas i kretanje, proglasiti ga s maha bezbožnim, neznaicom /.../* (Lorini, 1885b, 65). Lorini je učionu (školu, obrazovanje) branio javnim kritikama obitelji u tekstovima koje je pisao za učitelje. Time je osvješćivao učitelje o potrebi suradnje učitelja s obiteljima, tražeći od njih razumijevanje uzroka njihovom odbojnom ponašanju prema školovanju i učiteljima. Ojačavao je učitelje u sagledavanju ozbiljnosti situacije ostane li obitelj udaljena od odgojnih ciljeva škole (*učione*).

Razlike između obitelji i nastojanja države Lorini uočava u *težnjam, u čuvstvima, u pojmovim, jer, dok narod udara stazom napretka, obitelj plašljivo gleda na svaku promjenu, na svako novo mnjenje. Zaludu!* (Lorini, 1885a, 58).

Otac i majka ne mogu dati znanje koje daje učitelj, mudrac i nepogrješiva auctoritat.... *nješto više od otca i majke /.../ Sjeme što on (učitelj) baca u mladjano srce, sjeme je najkadrije da urodi dobrim plodom.* (Lorini, 1885b, 65) Učiona ima zadaću *preudesiti obitelj, okrenuti je na svoju... učionica ima sustopice sliediti obitelj* (Lorini, 1885b, 66).

Kritike obitelji Lorini je oprimjeravao odgojnim pogreškama očeva prema sinovima. Kritike nisu nosile optužbe očeva (obitelji), nego razumijevanje njihove neukosti (*neznanstvo, predsude, predaja, praznovjerja*) u neprihvaćanju vrijednosti odgoja za djetetovo i opće dobro */.../ jer mu otčinska ljubav predstavlja pogibelji gdje je obća korist; pa tim postupanjem guši u srcu svoga sina ona plemenita osjećanja, po kojima bi ovaj htio da trpi za druge.* (Lorini, 1885a, 57). Lorini je kritizirao potkupljivost službenika, kojoj su očevi pribjegavali kako bi si priskrbili koji novčić više ili kakvu privilegiju za sina ili sebe. Sumnja u dobro što dolazi od države (kao što je školovanje djece, novčane kazne i drugi zakonski propisi) blijedila je moral puka, smatrao je Lorini, zbog siromaštva duha. *A je li sin unovačen, onda će ti otac izčatati punu torbu svakojakih blagoslova na zakone i zakonodavce* (Lorini, 1885a, 57), utvrdio je Lorini i velikodušno im opraštao to zajedničko skrivanje gorke milosti, nepoštenja, jer je proniknuo u njihove slabosti, u privid da je moralno sve u redu.

Oblikovao je učiteljima autoritet poučavajući ih da se suspregnu od naglosti osude i ljutnje. Ne samo da je bio odgojitelj vrlina, nego je bio čovjek vrlina. Odgoj je shvaćao kao opću društvenu vrijednost u kakvoj nema mjesta za sebičnost i nemar.

Još je uzvišeniji cilj uzgojitelja oplemenjenje duha i srca povjerenih mu pitomaca; on mora čuvati, štiti njihovu nevinost; udahnjivati im zdrava načela poštenja i /.../ kršćanske krjeposti (Lorini, 1881c, 3). Osoba odgojena u

kršćanskom duhu, smatrao je Lorini, bit će dobar građanin bez obzira gdje živio, u domovini ili izvan nje.

Lorini se suprotstavljao racionalizmu koji niječe Boga, jer *nema na svijetu čovjeka nit naroda koji bi mogao postojati bez Boga i vjere; vjera je sveta, velevriedna sveza, spajajuća čovjeka s Bogom i čovjeka s čovjekom* (Lorini, 1881c, 3). Funkcija obrazovanja i učitelja jest doprinijeti */.../ ustanovljenju svesrdnih odnošaja počitanja, pouzdanja i ljubavi sa obitelji; pa kroz to uvijek nastojati da ju sebi čvrsto privlači* (Lorini, 1885b, 66).

Podržavajući podjednako školovanje muške i ženske djece, Lorini je smatrao da ćudorednost djevojaka također treba biti dio odgoja i obrazovanja u školi, kao i poučavanje o odgovornostima žene kao majke *da uzmogne s vremenom nositi breme te odgovornosti* (Lorini, 1881b, 2), */.../ uzvišenu zadaću za koju je od Boga stvorena* (Lorini, 1881b, 3), rađanje i odgoj svojih sinova i kćeri s puno ljubavi, strpljenja i razumijevanja. Odgoj je, smatrao je Lorini, potrebniji od obrazovanja, pa je gotovo zapovjedno govorio učiteljima:

Neka učionica počme i uzgajati, a ne samo podučavati kao što je činila dosad. Nijesmo više u ono doba, kad se od učionice zahtjevalo da bude prostom radionicom, gdje da se pameti napunjavu znanjem, ne obaziruć se na srce, na čuvstvo; ne smije ona biti više podvržena prošlosti, ima otkrivati budućnost; neka ne sliedi sliepo ovu ili onu sistemu, nego neka teži jedino i samo ljudskom usavršenju; neka ne trpi stranoga dojma, pače neka ona, jedino ona, upliva na zadrugu i ovoj pravac daje (Lorini, 1885b, 66). Za poticanje učitelja na razmišljanje koristio se stvaranjem odnosa postavljajući pitanja njima i sebi, primjerice: *Nije li zar u zadruzi mnogo loših odvjetnika, koji bi inače bili valjani mehanici; mnogo opasnih liečnika, koji su mogli biti na glasu umjetnici; mnogo nevaljalih trgovaca, koji su mogli postati vriedni zanatlije?* (Lorini, 1885a, 58).

U širokom izboru odgojnih metoda Lorini prvenstvo daje savjetovanju, razgovoru, usmjeravanju, blagoj komunikaciji (blagost u osmijehu i blagost u riječi /opomeni, ukoru, prijekoru/). Učitelje je upućivao u primjenu promatranja i otkrivanja individualnih ponašanja i obilježja učenika, te traženja razloga nepoželjnom ponašanju. Pridavao je veliku pozornost dobrim odnosima kakve poznaje poučavanje o ćudoređu (moralu), kao što su: ljubaznost, poštovanje, jednak odnos prema svakom djetetu.

Kao vrstan retoričar Lorini se u svojim predavanjima i govorima koristio istinskim primjerima iz života kao snagom argumenta. Kad je ciljao na krivnju, onda joj je suprotstavljao ljubav. Savjetovao je učitelje o potrebi unošenja radosti i ljubavi prema djeci, nadahnutošću dobrim, kako bi djeca s vremenom počela razumijevati i osjećati da je odgoj (učiteljevo usmjeravanje, kritiziranje)

za njihovo dobro i kad je učitelj strog i zahtjevan. Pedagoški takt pretpostavlja učiteljevo susprezanje od naglosti, ljutnje i represije, jer krivnja nije na djetetu.

Lorini je dobivao uloge govornika na konferencijama na teme i pitanja koje je odbor utvrđivao relevantnima. Jedna od tema bila je *pamćenje* (pamćenje) u obrazovanju. Objasnjenju i kritici pamćenja kao temelja osnovnog odgoja i obrazovanja Lorini je posvetio tri članka (Lorini, 1885c, 146-147; Lorini 1885d, 153-154; Lorini 1885e, 162-163). Priznavao je *pamteću moć* (sposobnost pamćenja) samo ako se u njezinom *uzgoju* ne pretjeruje. Lorini je razlikovao pamćenje od razuma i uma, definirajući pamćenje kao *moć, kojom duša prestave i predmete sabire i u sebi stanovitom redu čuva te prigodom iznova probuđuje, zovemo p a m t e ć a m o ć; nézino djelovanje prama svrsi to je p a m ć e n ĩ e; a moć ista apstraktno uzeta jest p a m e t* (Lorini, 1885c, 146). Suprotstavljao se mehaničkom pamćenju zaziranjem od jednostranosti obrazovanja koje je vrijedilo u srednjem vijeku, a kojemu je svrha bila */.../ da napuńa glave pitomaca silom tuđih riječi i pojmova, kojijeh je dotičnik kao stroj kojekakav znao opetovati a da ih i ne razumije* (Lorini, 1885c, 146). Lorini je promišljao reformske smjernice obrazovanja ka harmoničnom odgoju cijele ličnosti (*svestrani uzgoj svijeh duševnijeh moći*) u kojemu ne može dominirati razvoj jedne sposobnosti nad drugom, a time i mijenjanja škole kojoj uloga jest */.../ da prosto pamćenje ne smije da obuzme cijelu učioničku djelatnost, jer učionica ne može da uči samo gole riječi i mrtve knige, nego sistematičnom obukom i svestranijem uzgojem da teži k „armičnom razvitku cijeloga čovjeka“* (Lorini, 1885c, 147), jer je svijet uvidio potrebu da *ućeća mladež putem uzgoja dođe do toga da iz svoje glave štogod proizvauđa mjesto da uvijek opetuje stvari od drugoga prije naučene* (Lorini, 1885c, 147).

Pamćenje je sposobnost potrebna svakom čovjeku. Međutim, smatra Lorini, *možemo da uz druge umne sile négujemo i pamćenje /.../ u onom opsegu, koji stoji u razmjeru prama djetinoj dobi i řihovoj shvatljivosti* (Lorini, 1885d, 153). Načelu primjernosti dodavao je načelo zornosti (*očigledna ili zorna obuka*). Oba načela, smatrao je, doprinose *mnogo vježbańu pamćenja*, te ih treba primjenjivati u različitim nastavnim predmetima (povijesti, vjeronauku, zemljopisu, računstvu i drugim). Prema tome, */.../ pučka učiona, pod svjesnijem učiteljem, uzgaja sve umne sile u djetetu* (Lorini, 1885d, 152). *Ja dielim pamćenje na mehanično i razložito*, objašnjavao je Lorini ističući da se *prvo odnaša na same riječi, drugo na dobro protumačene stvari* (Lorini, 1885d, 152); *prvo ubija dušu djeteta, dok je razložito pamćenje /.../ spojeno s razmišljanem i posljedica je logičkog istraživanja* (Lorini, 1885d, 153). Smatrao je da učenicima treba olakšati razvoj pamćenja korištenjem mnemo tehnika (*posebne mnemoničke vježbe*) te napustiti vrijeme */.../ kad je pretjerani uzgoj pameti vodio ravno k glupome didaktičkome mehanizmu, na uštrb razuma, koji je u tome gubio prirodenu krjepćinu i trošio stvarajuću djelatnost, bez koje duh ne žive /.../* (Lorini, 1885d, 152).

Lorini upućuje učitelje u djelatnost poučavanja osvješćujući im potrebu poznavanja metode vježbanja, umijeća odmjeravanja količine (*kolikoća*) i kvalitete (*kakvoća*) gradiva te izbora kratkih sadržaja za pamćenje, razumljivih i shvatljivih učeniku: *Svaka lekcija, pošto je bila svestrano pregledana, protumačena, razdobljena, povjerava se dječijem pamćenju, brižljivo je upućivao učitelje* (Lorini, 1885e, 162).

Lorini je koristio termin pedagoški takt (*pedagogički takt*), a to je posebno umijeće učitelja koje se odnosi na zadržavanje učenikova interesa za učenje, jer učenikova *mučnoća ima da dolazi malo po malo da ju dijete ni ne osjeti, inače pokvaren nam posao*. (Lorini, 1885e, 162); jer */.../ što nije na doseg djetinoga razuma, što ne uzbuđuje prirodenu mu znalčnost i želu za naukom, što ne može da dirne u njegovo čuvstvo, to ne smije da bude ni predmetom pametisaña* (Lorini, 1885e, 162). Imao je znanja o apstraktnom mišljenju koje je *mučnije*, a razvija se postupno i kasnije.

Lorinijevo djelovanje u naobrazbi odraslih

Svoje odgojno-obrazovne porive Lorini je prenio i na odrasle žitelje. Znao je da nema koristi pisati knjige nepismenima. Znao je da ih neukost ugrožava; ona ih koči u suprotstavljanju egzistencijalnoj ugroženosti na odgovarajući način. Kad je Pokrajinsko učiteljsko vijeće 1897. godine uputilo okružnicu svim učiteljima o potrebi održavanja večernjih tečajeva i tečajeva koji se trebaju održavati nedjeljom i blagdanom (*svetačno-nedjelno ili večernje poučavanje*) za djecu koja su navršila 12 godina (djeca koja su bila isključena iz škole), kao i ona koja ne znaju čitati i pisati unatoč obveznom školovanju, u tekstu okružnice bio je izrijekom naveden Petar Lorini, *vanredan primjer učiteljske revnosti*, koji je u večernje tečajeve uključio */.../ ne samo djecu, koja su na to obvezna, već i za odrasle sa vrlo povoljnim uspjehom. Na rečeno poučavanje dolazilo je dobrovoljno do 107 odrasle čeljadi od 15 do 60, i više godina. Nagrada za takav rezultat bilo je ministrovno imenovanje Lorinija učiteljem vježbaonice u Arbanasima i povećanje plaće.*⁹

Dijelio je zabrinutost žitelja jer je spoznao da nalaženje rješenja nadilazi njihove sposobnosti. Lorini je bio njihova zaštita; davao im je sigurnost kao lokalni autoritet. Svi su ga doživljavali dobronamjernim. Tijekom dvosatnih večernjih tečajeva problematizirao je različite teme koje su žiteljima

⁹ HR-DAZD-370 Obiteljski fond Petra Lorinija; Signatura 31, Raspis na sva mjesna učionička vijeća i sva Upraviteljstva pučkih učitelja u Kotaru.

bile zanimljive, kao što su politička zbivanja u svijetu, poljodjelstvo kao gospodarska grana, kultura, jezik i dr. (Grandov, 1956., 50; Basioli, 1973.).

Lorini je stalno promatrao svoje sumještane, pokazivao je zanimanje za sve njihove poslove. Ono što je percipirao kao njihovo praktično iskustvo, to je bio njegov izazov za posezanje u knjige, studiranje inozemnih izvora i traženje odgovora koja će na predavanjima i u susretima sa žiteljima prenijeti kao dobar savjet. Osobna izobrazba bila je njegov životni smisao, koliko i nesebično prenošenje znanja narodu kako bi ih uzdigao u području gospodarstva i kulture. Svojim naprednim idejama, kreativnim umom i čvrstim karakterom doprinio je ribarstvu i poljoprivredi, gospodarskim granama koje su hranile otočane. Nesebično je savjetovao ribare o načinu lovljenja ribe, sredstvima lovljenja, preradi ribe (konzerviranja i sušenja), te kako prodati ribu. Bio je inovator. Osmislio je acetilensku svjetiljku za lov ribe i novu mrežu plivaricu za lov srdela 1907. godine (Basioli, 1973.).

Održao je prvi austrijski nastavni tečaj o ribarstvu pučkim učiteljima, što mu je na njegovu inicijativu povjerila Pomorska vlada 1897. godine. Bio je to intenzivni trojedni tečaj (trajao je od 23. kolovoza do 11. rujna 1897.) održan u Komiži na otoku Visu, a sudionik tečaja bio je sâm Lorini. Širenje znanja, smatrao je Lorini, može se najučinkovitije postići preko učitelja koji već djeluju u mjestima u kojima je osnovana škola. Poznavao je život seljaka, težaka i ribara koji */.../ to više slabi, to više kržljavi, pa ne može da, iz svoje prakse, privreguje koliko bi mu trebalo da sebi žitak obezbijedi /.../* (Lorini, 1897a, 3). Na rubu preživljavanja, ne razumijevajući uzroke nestašice prirodnog blaga, težak i ribar suočavaju se s nestankom vlastitih zanimanja – ribara i poljoprivrednika.

Organiziranje prvog tečaja za ribare bila je posebna obrazovna i prosvjetiteljska novost; bilo je to suprotstavljanje ekonomskom i moralnom propadanju obitelji; Lorini je najučinkovitije sredstvo vidio u masovnijem širenju obrazovanja i osposobljavanja ribara odlučnim zagovorom pred visokim dužnosnicima i pred učiteljima: */.../ podignimo stepen naobrazbe naših morskih sokolova, eda se materijalno podignu, a moralno poprave* (Lorini, 1897a, 9). U svom govoru prilikom otvaranja tečaja koji je sâm osmislio i potaknuo njegovu realizaciju, Lorini se ne suzdržava u podjeli krivnje na ribare: *Uz neracionalne neke sustave ribanja, uz nemar i nepredvigjanje, uz fatalnu pohlepu za dobitkom, ribar, dandans ne lovi, nego uprav satire; ne žanje, nego uprav hara, po toj božjoj njivi, koja bi, pametno obragjena, mogla da ga dobro hrani* (Lorini, 1897a, 4).

Obraćao se pučkim učiteljima s posebnim poštovanjem, jer su dobrovoljno pristali doprinijeti gospodarskom napretku svojih sumještana i svog kraja, jer su tom poslu prišli srcem, donoseći sa sobom *onu apoštolsku iskru oduševljenja, koja vas krijepi u napornom vašem radu, pri kojem, bez te iskre, nema žara, nema dara, nema napretka* (Lorini, 1897a, 7).

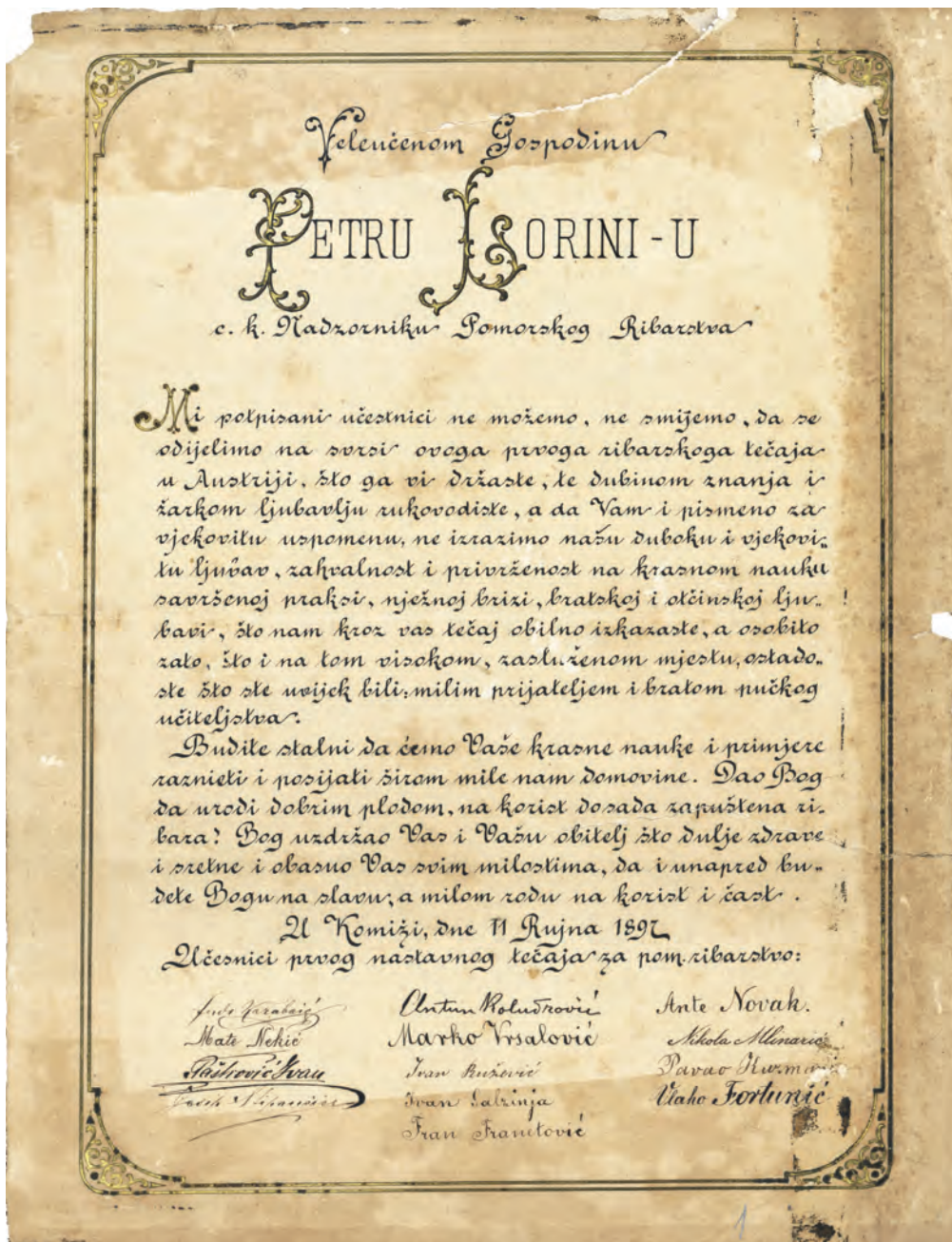
Lorinijev govornički žar proizlazio je iz namjere da javno iskaže povjerenje prema učiteljima, pred političkim vrhom, aristokracijom i inteligencijom pomorskog ribarstva, kako bi optimirao njihova umijeća, jer su okolnosti bile zadane. Predznanja ribara bila su najčešće pogrešna, a istodobno je valjalo brinuti i o kulturnim kompetencijama svojih sumješтана, učenju jezika i pisma. On je znao da ribare treba dovesti do krajnjeg cilja – samodjelotvornosti, a to se moglo postići osvještavanjem pogrešaka, predlaganjem novih rješenja, te ciljanim uvježbavanjem novih znanja i sposobnosti radi savladavanja promjene ponašanja. Lorini je promišljeno i svrsishodno uključio učitelje u tečaj; učitelji nisu početnici, poznaju načela odgojno-obrazovnog rada, a usmjeravajući ih na samo jednu aktivnost (ribarenje), razvoj znanja i umijeća ribara bit će ekonomičan i učinkovit. Izravnom komunikacijom budio im je osjećaj za preuzimanje odgovornosti.

Lorini je strukturirao dvadesetodnevni tečaj s jasno artikuliranim planom i programom rada pokazujući najstručnija znanja iz pedagogije, obrazovne psihologije, didaktike i metodike, te primjenu interdisciplinarnog pristupa kroz povezivanje znanja iz geografije, hidrologije, morske flore, biologije, vrste riba. Poučavanju *ribanju* (ribarenju) pristupa s posebnom klasifikacijom razlikujući ga *kao sport, kao ribanje za domaću uporavu i potrebu, i kao pravi obrt* (Lorini, 1897a, 10). Načelo sustavnosti koje Lorini prakticira razvidno je kroz strukturiranje znanja o sredstvima i pomagalima (*raznim ribarskim spravama*), njihovom načinu korištenja u našem moru, ali i drugim morima. *Prispodobit ćemo naše načine ribanja s onima drugih naroda, da vidimo gdje bi se i kako naša praksa dala popraviti*, nagovještavao je Lorini (1897a, 11), misleći pritom na preradu, proizvodnju i trgovinu ribom i ribljim proizvodima. U nastavni program uvrštene su i teme iz zakonodavstva o pomorskom ribarstvu. Da bi bio sigurniji u uspjeh i učinkovitost tečaja, osmislio je kako *teoriju začiniti praksom*, a cijeli tečaj programima neformalnog druženja (izletima i druženjima).

Povjerenje mu je bilo potrebno zbog stvaranja odnosa poštovanja, radi preusmjeravanja načina razmišljanja. Osjećaj povjerenja put je premošćivanja ka samoangažiranosti učitelja koji će ista znanja znati i moći prenijeti sužiteljima koji se bave poljodjelstvom, *a jednako tako i u obragjivanju svih učevnih predmeta, poimence jezika i računstva* (Lorini, 1897b, 6).

Sudionici tečaja pomorskog ribarstva 1897. godine iskazali su Loriniju zahvalnost s obećanjem da će njegove *krasne nauke /.../ raznieti i posijati širom /.../ mile Domovine*.¹⁰

¹⁰ HR-DAZD-370 Obiteljski fond Petra Lorinija; Signatura 50, *Zahvala sudionika prvog nastavnog tečaja za pom. ribarstvo nadzorniku, veleučenom gospodinu Petru Loriniju.*

Slika 2. Zahvala sudionika prvoga nastavnog tečaja za pomorsko ribarstvo Petru Loriniju, Komiža, 1897. (HR-DAZD-370, Kut. 1, Sign. 50)

Zaključak

Petar Lorini je bio čovjek naprednih ideja, kreativnog uma i čvrstog karaktera. Doprinio je razvoju pomorskog ribarstva i poljodjelstva. Napretka u gospodarskim granama koje su hranile otočke žitelje ne bi bilo da Lorini nije bio inicijator reformiranja školstva u Dalmaciji i stručnog razvoja učitelja. Smatrao je da su odgoj i obrazovanje nezamjenjiva sredstva razvoja svakog čovjeka i da nisu samo za povlaštene osobe. Shvaćao je povratnu spregu između obrazovanja i gospodarskih djelatnosti, odnosno, da osposobljen čovjek vraća društvu i svom okruženju obrazovni ulog – lakše osigurava egzistenciju, doprinosi poboljšanju životnih uvjeta u zajednici, štiti prirodna i druga bogatstva.

S posebnim umijećem transferiranja najnovijih znanstvenih saznanja europskih mislilaca iz područja filozofije, pedagogije, psihologije i sociologije u kompetencije učitelja on je formalnu službu učitelja preobrazio u prosvjetiteljsku, sa smislom življenja i davanja sebe za opće dobro. Sva svoja pregnuća za razvojem uže i šire životne zajednice ostvarivao je s dubokim unutarnjim porivom, čineći sve to zbog općeg dobra.

Znao je da napisati knjigu nepismenima nema nikakvog učinka. Stoga je svoje pedagoške poruke strukturirao na način visokog govorničkog umijeća kojim je osiguravao prepoznatljiv utjecaj kod učitelja i odraslih mještana. K tomu je svoj društveni autoritet održavao nedvojbenom stručnošću, uvijek naglašavajući važnost znanosti: */.../ dok se sve oko nas miče i diže na vele moguću riječ napretka, dok znanost otkriva tajne života, i jednu za drugomjnih proučava, dok neumoljivo obara okorjele prerasure, te otvara nova, neobragjena i nepregledna polja ljudskoj djelatnosti, ter svim mogućim načinima umnaža proizvodnu snagu naroda, mi sjedimo namrgogjeni, ali skroz nehajni, na obalama tog divnog našeg mora, koje bi moralo da nam bude vrelom bogatstva, ter, dosadne naricalice, zadovoljavamo se tim što svijetu zanovetamo svojim vječitim tužbalicama o propadanju našeg ribarskog obrta* (Županović, 1995., 47).

Nesretni i bespomoćni ljudi nisu ostajali ravnodušni na Lorinijeve riječi. Čak i kad je kritizirao, radio je to snagom argumenata, svakodnevnom dosljednošću i vjerodostojnošću, svojim najjačim odlikama osobnosti, kojima je budio pozornost i motivaciju sumještana te ustrajno gradio odnos povjerenja. Znao je primijeniti mjeru za sadržaj i način (*pedagoški takt*) kako preusmjeriti njihovu pozornost ukazujući im na njihove probleme. Bio je čovjek koji nije samo realizirao odgojno-obrazovnu djelatnost, nego je stvarao znanje. U pisanju i predavanju koristio se govornim jezikom kako bi pounutrio znanstvene istine u umove učitelja i probudio njihovu svijest o

potrebi mijenjanja njihovih pristupa učiteljskoj djelatnosti, te prenašanja tih znanja i umijeća svakom učeniku. Svoje pedagoške pouke prilagođavao je u obrazovne sadržaje pomno ih strukturirajući za različitu populaciju.

S odlučnošću za najhumanije odgojne ciljeve nije imao dvojbi, jer je svoj profesionalizam hranio znanstvenim spoznajama. Jednako se ponašao i prema prijateljima, službenicima i funkcionerima višim od sebe, te političkim autoritetima.

Literatura

- Basioli, J. (1973.): Petar Lorini i njegovo djelo, *Morsko ribarstvo*, 25 (1), 1-3.
- Božanić-Bezić, N. (1972.): Prvi tečaj pomorskog ribarstva za pučke učitelje, *Školski vjesnik*, 21 (2), 155-159.
- Grandov, Š. (1950.): Napisao Šime Grandov kao svome kumu na krizmi, prilikom stogodišnjice njegovog rođenja, Sali, na 15. maja 1950 godine, Državni arhiv u Zadru
- Grandov, Š. (1956.): Petar Lorini, *Zadarska revija*, 5(1), 49-52
- Hrvatski bibliografski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11960> /pristupljeno 1. ožujka 2022./
- Lorini, P. (1881a): Zablude o cilju uzgoja, *Narodni list*, br. 50., 1-2.
- Lorini, P. (1881b): Zablude o cilju uzgoja, *Narodni list*, br. 51, 2-3.
- Lorini, P. (1881c): Zablude o cilju uzgoja, *Narodni list*, br. 52, 3-4.
- Lorini, P. (1884.): Ljudski uzgoj, *Zora*, 13, 97-99.
- Lorini, P. (1884a): Samouka – Savjeti učiteljem, *Zora*, 3, 21-22.
- Lorini, P. (1884b): Samouka – Savjeti učiteljem, *Zora*, 4, 28-29.
- Lorini, P. (1884c): Samouka – Savjeti učiteljem, *Zora*, 5, 37-38.
- Lorini, P. (1884d): Ljudski uzgoj, *Zora*, 13, 97-99.
- Lorini, P. (1884e): Uzgoj pameti, *Zora*, 18, 141-142.
- Lorini, P. (1884f): Uzgoj pameti, *Zora*, 19, 149-150.
- Lorini, P. (1885a): Učionica i obitelj, *Zora*, 8, 57-59.
- Lorini, P. (1885b): Učionica i obitelj, *Zora*, 9, 65-66.
- Lorini, P. (1885c): Pamćenje u današnjoj učionici, *Zora*, 19, 146-147.
- Lorini, P. (1885d): Pamćenje u današnjoj učionici, *Zora*, 20, 153-154.
- Lorini, P. (1885e): Pamćenje u današnjoj učionici, *Zora*, 21, 162.
- Lorini, P. (1897a): *Govor c. k. nadzornika za ribarstvo gosp. Petra Lorini-a, izrečen pri otvoru prvog austrijskog tečaja za ribarstvo u Komiži, dneva 23 kolovoza o. g.* (Državni arhiv u Zadru, Knjižnica, Sign. Ma-534).
- Lorini, P. (1897b): *Govor c. k. nadzornika za ribarstvo gosp. Petra Lorini-a, izrečen pri zatvoru prvog austrijskog tečaja za ribarstvo u Komiži, dneva 11 rujna 1897.* (Državni arhiv u Zadru, Knjižnica, Sign. Ma-533).
- Petešić, Č. (1973a): Petar Lorini (1), *Školske novine*, 24 (20), 1973., 15.

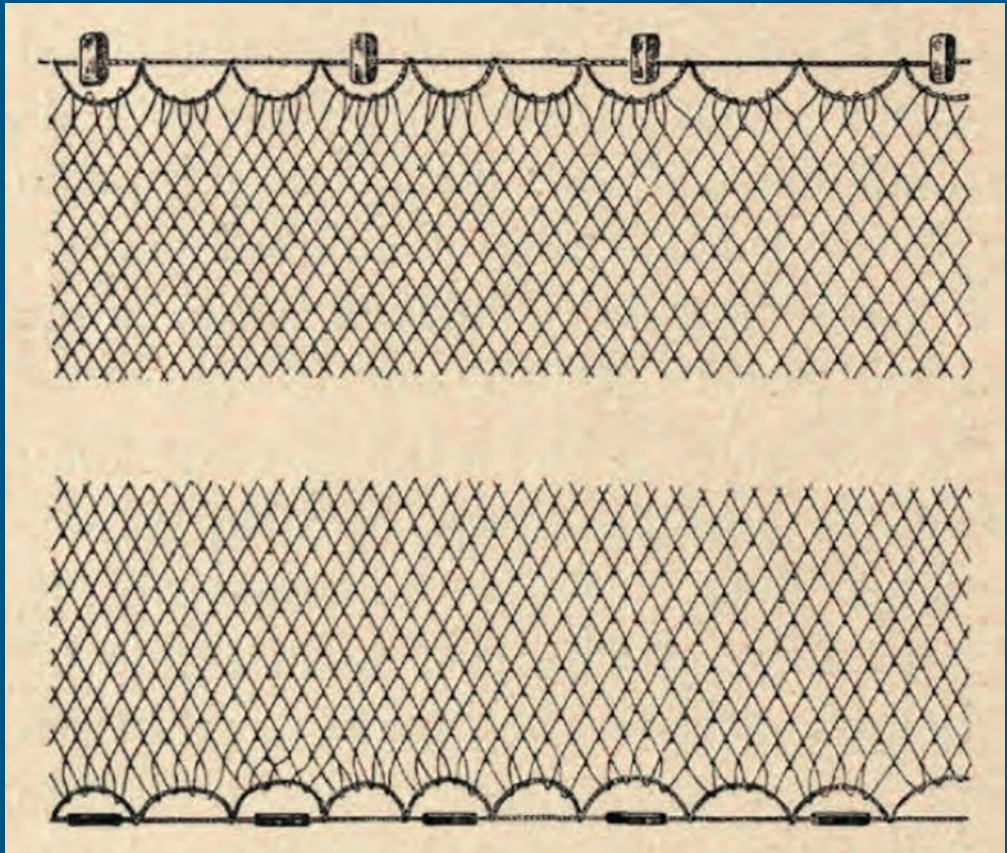
- Petešić, Ć. (1973b): Petar Lorini (2), *Školske novine*, 24 (21), 1973., 16.
- Petešić, Ć. (1973c): Petar Lorini (3), *Školske novine*, 24 (22), 1973., 16.
- Petešić, Ć. (1973d): Petar Lorini (4), *Školske novine*, 24 (23), 1973., 16.
- Vranješ-Šoljan, B. (2021.): *Dalmacija, Stoljećje povijesnih i demografskih mijena 1815. – 1918.*, EDUCA, Zagreb.
- Zaninović, M. (1979.): Petar Lorini (1850 – 1921), *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio društvenih znanosti*, 18 (8), 241-252.
- Zaninović, M. (1988.): *Opća povijest pedagogije*, Školska knjiga, Zagreb.
- Županović, Š. (1995.): *Hrvati i more, Od koga Hrvati naučiše ribarstvo i ribarsku terminologiju?*, Druga knjiga Ribarstvo, AGM, Zagreb.

Dijana Vican

Petar Lorini – teacher of children and educator of people

This paper explores the pedagogical and andragogical activities of Petar Lorini in the period from 1868 to 1897, and encompasses a substantive analysis of archival documentation and the works he produced in the course of his formal teaching career in Sali on the Dugi otok island. The interpretation of Lorini's speeches, advisory texts and lectures intended for teachers and the local population, reveals how much his teaching activities were informed by current developments in the field of education in the second half of the 19th century, and which of his ideas still hold true.

By applying interpretive-explicative method, Petar Lorini's considerations have been divided into three areas: providing scientific foundation for the reformation of education and schooling, bringing the family and school together for the welfare of children through continuous professional development of teachers, and edifying all community members with the aim of achieving the community's social and economic development and progress.

Armana prosta stajačica (Lorini, 1903., 86)